

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Тајни надзор комуникација
(мастер рад)

Ментор:

проф. др Саша Кнежевић

Студент:

Милица Симовић

Број индекса: М 006/18-УП

Ниш, 2021.

САДРЖАЈ

УВОД.....	2
I ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА.....	4
1. Појам и карактеристике посебних доказних радњи.....	4
2. Нормативни оквир за примену посебних доказних радњи.....	9
II ТАЈНИ НАДЗОР КОМУНИКАЦИЈА У ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	13
1. Услови за примену тајног надзора комуникација.....	13
2. Кривична дела за која се може наредити тајни надзор комуникација у Србији.....	15
3. Специфичности посебне доказне радње тајног надзора комуникација.....	17
III УПОРЕДНО-ПРАВНА АНАЛИЗА ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА	20
1. Црна Гора	20
2. Босна и Херцеговина.....	23
3. Хрватска	25
4. Немачка	27
5. Сједињене Америчке Државе.....	28
IV МЕСТО И УЛОГА ПОЛИЦИЈСКИХ ОРГАНА У ПРИМЕНИ ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА	31
1. Овлашћења за примену посебне доказне радње	31
2. Потешкоће са којима се сусрећу полицијски службеници у примени тајног надзора комуникација.....	34
V ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У СЛУЧАЈУ ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА	36
1. Право на приватност.....	36
2. Одлуке Европског суда за људска права	39
ЗАКЉУЧАК.....	42
ЛИТЕРАТУРА	44
САЖЕТАК.....	47
АБСТРАКТ.....	48
БИОГРАФИЈА.....	49

УВОД

Борба против криминалитета са елементима организованости и транснационалности никада није била тежа, с обзиром на то да извршиоци кривичних дела користе софистициране и напредне методе које укључују употребу нових техничких средстава. Апропо тога и субјекти борбе против криминалитета морају се прилагодити и унапредити методе и средства којима ће се служити у истрази. Као средства у борби против најтежих облика криминалитета користе се посебне доказне радње (специјалне истражне методе, специјалне истражне технике).

После терористичких напада на Сједињене Америчке Државе 11.09.2001. године, када су срушене зграде Светског финансијског центра и оштећена зграда Пентагона, међународна заједница је схватила да се тероризам али и други облици организованог криминалитета морају схватити озбиљно и покушати предупредити, доневши низ међународних аката који предвиђају разна средства истраге. Међу тим документима се нашао правни оквир за увођење и употребу посебних доказних радњи у националним законодавствима.

Тајни надзор комуникација је једна од посебних доказних радњи. Ову меру је већина држава усвојила као потребну и адекватну у борби против тешких облика криминалитета. Националним законодавствима су одређена кривична дела за чије расветљавање се употребљава ова мера.

У првом делу рада анализирали смо појам посебних доказних радњи и врсте које постоје у нашој држави. Даље је представљен нормативни оквир у склопу којег смо се посебно базирали на међународне акте, а посебно на домаћи Законик о кривичном поступку. Да би смо увидели сличности и разлике у вези са овом доказном радњом у земљама у окружењу, али и наспрам законодавства европског гиганта каква је Немачка, и светског какве су Сједињене Америчке Државе, издвојили смо одељак у раду посвећен упоредно-правном аспекту у вези са тајним надзором комуникација.

Меру тајног надзора комуникација у нашој држави спроводе полицијски службеници, припадници Безбедносно информативне агенције и Војно обавештајне

агенције. У раду је посебно објашњено поступање полицијских службеника у вези са наведеном мером, из разлога што је аутор припадник Министарства унутрашњих послова.

У последњем делу рада смо се бавили одлукама Европског суда за људска права, односно кршењем члана 8 Европске конвенције о људским правима који прокламује право на приватност. Мером тајног надзора комуникација се задире у људску приватност, те је, с тога, битно анализирати одредбе Устава, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и објаснити поједине случајеве који су у вези са спровођењем дотичне мере према појединцима.

I ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА

1. Појам и карактеристике посебних доказних радњи

Посебне доказне радње се употребљавају у случајевима доказивања извршења тешких кривичних дела, односно у случајевима када класични начини доказивања не могу дати адекватне резултате у криминалистичкој истрази. Примена посебних доказних радњи је изузетна из разлога што се њиховом употребом задире у приватност човека и на неки начин угрожавају основна људска права и слободе.

Посебне доказне радње, односно специјалне истражне технике, међународна заједница види као средство борбе против организованог криминала, што је и наведено у Конвенцији против транснационалног организованог криминалитета (Палермо, 2000.). Разлог томе јесте немогућност класичних доказних средстава да омогуће доказивање тешких кривичних дела која имају обележја латентности, организованости и транснационалности. У вези са тим се посебним доказним радњама проширују овлашћења надлежних субјеката сузбијања криминалитета.

Посебне доказне радње се, дакле, примењују само у односу на нека кривична дела, која су, с једне стране, веома тешка тј, озбиљна како у фактичком погледу, обзиром на последице које се узрокују у једном општем животном смислу, тако и у кривичноправном погледу, с обзиром на казну која је за њих прописана.¹

Законик о кривичном поступку Републике Србије предвиђа постојање шест посебних доказних радњи. То су:

- Контролисана испорука;
- Тајни надзор комуникација;
- Тајно праћење и снимање;
- Симуловани послови;

¹ З. Скакавац, Т. Скакавац, Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси, *Civitas*, Вол. 7, бр.2 стр. 38.

- Рачунарско претраживање података;
- Прикривени иследник.

Посебне доказне радње, односно, специјалне истражне технике, користе се за потребе ефикаснијег откривања кривичних дела организованог криминалитета. Приликом супротстављања овој врсти криминалитета, сасвим је јасно да полиција и други надлежни субјекти не могу да постигну жељену ефикасност и успех ако користе само класичне, традиционалне криминалистичке медоте, с обзиром да организовани криминалитет веома успешно у својој криминалној делатности користи савремена научна достигнућа природних и техничких наука. Због тога је неопходно да се надлежним органима омогући кроз адекватне законске одредбе да користе одређена научна достигнућа у супротстављању организованом и другим тежим облицима криминалитета, водећи рачуна да се не повреде основна људска права и слободе.

Сходно наведеном, Закоником о кривичном поступку и то члановима 161-187 регулисани су услови за примену посебних доказних радњи. До њихове примене може доћи у целом претходном поступку, осим одредаба које се тичу испитивања прикривеног иследника као сведока. Резултати добијени применом специјалних истражних техника могу се користити као доказ у кривичном поступку само ако је поступљено у складу са одредбама Законика о кривичном поступку.

Истичемо да се посебним доказним радњама задире у људска права која су загарантована уставом. Са тим у вези, ове мере се могу применити само под стриктним условима:

1. Да су изричито прописане законским прописима;
2. Да се ради о кривичним делима за која је одређено да поступа Тужилаштво посебне надлежности;
3. Да постоји писмена одлука надлежног судског органа, односно надлежног јавног тужиоца код контролисане испоруке;
4. Да се применом других мера не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано;
5. Да постоји предвиђени степен вероватноће да је извршено кривично дело или да се припрема његово извршење (основи сумње);

6. Да је прецизно одређена дужина трајања мера;
7. Да постоји адекватан надзор над спровођењем мере.²

Може се приметити да постоје заједничке карактеристике које важе за све посебне доказне радње. Прва заједничка карактеристика се тиче услова који морају бити испуњени да би се наредила посебна доказна радња. Ради се о степену сумње који мора бити задовољен. Дакле, посебна доказна радња се може одредити према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело, за које је Закоником о кривичном поступку прописано да се може одредити посебна доказна радња, а да се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.³ Имајући у виду овакву законску одредбу, важно је нагласити да у примени посебних доказних радњи посебан значај имају начело сразмерности и супсидијарности.⁴ Изузетно се посебне доказне радње могу наредити у односу на лице за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела за које је ЗКП-ом прописано да се може одредити посебна доказна радња, ако околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Још један услов који важи за све посебне доказне радње је то да приликом одлучивања о одређивању и трајању посебне доказне радње надлежни орган има обавезу да посебно процени да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају слободе и права грађана.

Друга заједничка карактеристика огледа се у кривичним делима у односу на која се могу одредити посебне доказне радње. Првенствено се посебне доказне радње могу одредити за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности (Тужилаштво за организовани криминал и Тужилаштво за ратне злочине). Поред тих кривичних дела, посебне доказне радње се могу применити и у односу на кривична дела која су таксативно наведена у Законнику о кривичном поступку. Када је реч о поменутом Тужилаштву за организовани криминал, оно је надлежно да поступа када су у

² М. Милошевић, Т. Кесић, А. Бошковић, *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016. стр. 156.

³ Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019.

⁴ Д. Маринковић, *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, стр. 267.

питању кривична дела организованог криминала, као и низ других кривичних дела набројаних у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.

У вези са наведеном (другом) заједничком карактеристиком можемо рећи да постоје и одређена одступања. Примера ради, посебна доказна радња прикривени иследник може се одредити само када је у питању кривично дело за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, док се мера тајног надзора комуникација може одредити за још нека кривична дела која су таксативно наведена у Законнику о кривичном поступку.

Трећа заједничка карактеристика се тиче могућности уништења материјала прикупљеног коришћењем посебних доказних радњи. Према томе, ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од 6 месеци од дана када се упознао са материјалом прикупљеним коришћењем посебних доказних радњи или ако изјави да га неће користити у поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, судија за претходни поступак ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала.⁵ Када поступи на овакав начин, судија за претходни поступак може обавестити лице према коме је посебна доказна радња спроведена, али под условом да је утврђена истоветност и да то не би угрозило могућност вођења кривичног поступка. У том случају, материјал се уништава у присуству судије за претходни поступак, који ће о томе саставити записник.

Четврта заједничка карактеристика односи се на тзв. случајни налаз. Уколико је приликом спровођења посебних доказних радњи прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, тај материјал се може користити у поступку искључиво ако се односи на кривично дело за које се Закоником о кривичном поступку прописује да се за то дело могу користити посебне доказне радње.

Последња, односно пета заједничка карактеристика која важи са све посебне доказне радње односи се на тајност поступања. Према томе, предлог за одређивање посебних

⁵ А. Бошковић, Т. Кесић, *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. стр. 237.

доказних радњи и одлука о предлогу бележе се у посебном уписнику и чувају се заједно са материјалом о спровођењу посебних доказних радњи у посебном омоту списка који носи ознаку „посебне доказне радње“ и ознаку одговарајућег степена тајности. Дакле, сви подаци који се односе на спровођење посебних доказних радњи представљају службену тајну, а сва лица су дужна да се држе начела тајности.

Посебне доказне радње можемо поделити на оне које се извршавају по наредби јавног тужиоца и на оне које се извршавају по наредби суда. Према томе, по наредби јавног тужиоца спровешће се посебна доказна радња контролисана испорука. Тужилац наредбом одређује начин спровођења контролисане испоруке.⁶ Ова посебна доказна радња је специфична из разлога што се њоме одступа од легалитета кривичног гоњења, јер се не покреће поступак, иако постоје основи сумње да је извршено кривично дело на територији Републике Србије.

Посебне доказне радње које наређује суд јесу све остале, односно:

- Тајни надзор комуникације;
- Тајно праћење и снимање;
- Симуловани послови;
- Рачунарско претраживање података;
- Прикривени иследник.

⁶ И. Жарковић, Контролисана испорука-кривичнопроцесни аспекти, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1. 2017. стр. 451.

2. Нормативни оквир за примену посебних доказних радњи

Посебне доказне радње су средство борбе против криминалитета новијег датума. Већина земаља су почеле користити специјалне истражне методе тек након ратификације Конвенције против транснационалног организованог криминала. Ове методе се не зову једнако у свим тим земљама. Примера ради, у Републици Србији називају се посебним доказним радњама, у Републици Српској посебним истражним радњама, а у Црној Гори специјалним истражним техникама.

Међународни акт који је први предвидео примену једне од ових метода јесте Конвенција Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године. Члан 11 ове Конвенције наводи: „Ако то дозвољавају основни принципи њихових односних националних правних система, стране потписнице ће, у оквиру својих могућности, предузети потребне мере да омогуће одговарајуће коришћење контролисане испоруке на међународном нивоу, на основу споразума или аранжмана које међусобно усагласе, ради идентификовања лица умешаних у прекршаје утврђене у складу са чланом 3 став 1 и предузимања законских мера против њих“.⁷ Дакле, овде се ради о посебној доказној радњи контролисана испорука.

На овом месту, битно је поменути и Међународни конгрес за кривично право одржан у Будимпешти 1999. године где је речено да се посебне доказне радње могу користити као доказ у кривичном поступку уколико су испоштована четири начела (начело легалитета, начело сразмерности, начело супсидијарности и начело судског надзора).

Начело легалитета је за кривични поступак, може се рећи, најбитније начело. Према истом, примена посебних доказних радњи је могућа искључиво ако су оне предвиђене законом. Када је реч о начелу сразмерности, оно подразумева обавезу постојања сразмере између ограничења права и слобода човека и примене мере. То у принципу значи да се мера може применити само у случајевима најтежих облика криминала. Начело супсидијарности

⁷ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ-међународни уговори*, бр. 14/90.

подразумева примену ових метода у случајевима када се жељени циљ не постиже помоћу блажих мера, као и када је прикуљање доказа на други начин скопчано са несразмерним тешкоћама. Најзад, начело судског надзора прокламује то да суд има обавезу преиспитивања мере при њеном одређивању, при спровођењу и након окончања.

Следећи и веома битан међународни акт јесте поменута Конвенција против транснационалног организованог криминала. Ова Конвенција донета је од стране Уједињених нација 2000. године, а Савезна Република Југославија ју је ратификовала 2001. године. У другом члану Конвенције објашњени су веома битни појмови као што су: група за организовани криминал, тежак злочин, организована група, контролисана испорука, имовина, добит од криминала и др.

На другој секцији XVII конгреса Међународног удружења за кривично право, одржаном у Пекингу 2004. године, једногласно је усвојена резолуција којом се, између осталог, државама препоручује да у законодавству предвиде одговарајуће методе истраге, које, у најозбиљнијим случајевима могу обухватити и тајне истраге и прислушкивање разговора.⁸

Међународна заједница је почетком двадесет првог века препознала опасност од организованог транснационалног криминалитета, па је донела низ међународних докумената која пружају националним законодавствима основ за прописивање посебних доказних радњи као одговарајућег средства у борби против поменутих облика криминала. У том смислу, значајан је XI конгрес Уједињених нација о спречавању криминалитета и о кривичном правосуђу, коју је одржан у Банкоку 2005. године. Са овог конгреса послата је порука да је организовани криминалитет највећа опасност међународном миру и безбедности и да је потребно усвојити мере којима се та опасност може сузбити.

Ипак, правни основ за увођење посебних доказних радњи у национално законодавство лежи, поред међународних аката, у највишем правном акту у држави – уставу. Устав Републике Србије предвиђа лепезу права и слобода човека, али и услове под којима се одређена права и слободе могу ограничити. Тако се чланом 41 Устава предвиђа

⁸ Д. Радуловић, Посебне доказне радње у откривању и доказивању тешких облика криминалитета, *Тешки облици криминалитета и државна реакција*, Вол. 4. бр. 1. стр. 55.

тајност писама и других средстава општења. Према томе, тајност писама и других средстава комуницирања је неповредива. Одступања су дозвољена само на одређено време и на основу одлуке суда, ако су неопходна ради вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом.⁹ Дакле, из ове формулације се јасно види основ за вршење посебне доказне радње тајног надзора комуникација. Детаљи спровођења те посебне доказне радње налазе се у Законику о кривичном поступку, на који упућује Устав.

Могућност коришћења доказних средстава којима се крши тајност писама предвиђена је била и Уставом СФРЈ из 1974. године. У њему је стајало да се само законом може прописати да се на основу одлуке надлежног органа може одступити од начела неповредивости тајне писма и других средстава општења ако је то неопходно за вођење кривичног поступка или за безбедност земље.¹⁰ Ова могућност није искоришћена Законом о кривичном поступку, али јесте Законом о основима система државне безбедности и законима о унутрашњим пословима.

Кривични законик из 2002. године није предвиђао посебан одељак који се тицао посебних доказних радњи, већ је имао јединствену меру под називом тајни надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникације другим техничким средствима и оптичка снимања лица. Ова мера је, заправо, подразумевала и тајни надзор комуникација и тајно праћење и снимање лица. Налазила се у члану 232 поменутог Законика и то у оквиру главе XVIII која се односила на кривичну пријаву и овлашћења органа преткривичног поступка. Мера надзора и снимања телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица могла се одредити у случају постојања основа сумње да су лица сама или с другим лицима извршила следећа кривична дела:

⁹ Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

¹⁰ Устав СФРЈ. Преузето са [https://sr.wikisource.org/sr-el/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)#%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%7B%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%95_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_%D0%98_%D0%94%D0%A3%D0%96%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98_%D0%A7%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9A%D0%90_%D0%98_%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%82%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%9D%D0%90](https://sr.wikisource.org/sr-el/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974)#%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%7B%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%95_%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90_%D0%98_%D0%94%D0%A3%D0%96%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98_%D0%A7%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9A%D0%90_%D0%98_%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%82%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%9D%D0%90) Дана 07.11.2020.

1. против уставног уређења и безбедности;
2. против човечности и међународног права;
3. са елементима организованог криминала (фалсификовање и „прање“ новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима, давање и примање мита, изнуда и отмица).¹¹

У важећем Законику о кривичном поступку Републике Србије, посебне доказне радње регулисане су члановима 161-187. Поред Законика о кривичном поступку, Законом о безбедносно информативној агенцији предвиђена је могућност да директор Агенције упути председнику Вишег суда у Београду предлог за одређење посебне мере, али само ако је то потребно због безбедности Републике Србије. Ако је председник сагласан са предлогом, донеће наредбу о одређивању конкретне мере. Уколико није сагласан са предлогом, донеће решење на које је дозвољена жалба Апелационом суду у Београду. О тој жалби ће одлучивати ванпретресно веће Посебног одељења за организовани криминал при Апелационом суду.¹²

¹¹ К. Живановић, Посебна доказна радња тајног надзора комуникација – пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *НБП, Наука, безбедност, полиција*, бр.3. Вол. 23. стр. 294.

¹² М. Милошевић, Т. Кесић, А. Бошковић: *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016. стр. 155.

II ТАЈНИ НАДЗОР КОМУНИКАЦИЈА У ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Услови за примену тајног надзора комуникација

Посебна доказна радња тајног надзора комуникација регулисана је члановима 166, 167, 168, 169 и 170 Законика о кривичном поступку Републике Србије. Према томе, меру тајног надзора комуникација која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске или друге адресе осумњиченог, на образложени предлог јавног тужиоца одређује суд.

У том смислу судија за претходни поступак доноси образложену наредбу. Наредба мора да садржи расположиве податке о лицу према којем се тајни надзор комуникације одређује, законски назив кривичног дела, означање познатог телефонског броја или адресе осумњиченог, односно телефонског броја или адресе за коју постоје основи сумње да је осумњичени користи, разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења, обим и трајање посебне доказне радње (чл. 167. ст. 2. ЗКП).

Мера тајног надзора комуникација може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити највише за три месеца. Ако се ради о кривичном делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, тајни надзор се може изузетно продужити још највише два пута у по трајању од три месеца. Када престану разлози за примену мере, тајни надзор комуникација се обуставља. (чл. 167. ст. 3. ЗКП)

Законик о кривичном поступку предвиђа да ову меру извршава полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војно-безбедносна агенција. О спровођењу тајног надзора комуникација сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима комуникације, писмима и другим пошिल्кама које су упућене осумњиченом или које он шаље достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев (чл. 168 ст. 1. ЗКП).

Спровођење мере (надзора и снимања комуникације) омогући ће поштанска, телеграфска и друга предузећа, као и лица регистрована за преношење информација. Ови субјекти уз потврду пријема предају писма и друге пошиљке надлежном органу.

Законик предвиђа и проширење тајног надзора комуникације. То проширење је могуће уколико је током спровођења мере дошло до сазнања да осумњичени користи други телефонски број или адресу. У том случају, надлежни орган проширује тајни надзор комуникација на сазнату адресу или телефонски број и о томе обавештава јавног тужиоца.¹³ Када јавни тужилац прими обавештење, подноси предлог да се накнадно одобри проширење тајног надзора комуникација. О предлогу одлучује судија за претходни поступак у року од 48 сати од пријема предлога, о чему саставља белешку у записнику. Уколико судија одбије предлог јавног тужиоца, прикупљени материјал у вези са новосазнатом адресом или бројем телефона се уништава.

По завршетку тајног надзора комуникација, надлежни орган доставља судији за претходни поступак снимке комуникације, писма и друге пошиљке и посебан извештај који садржи:

- време почетка и завршетка надзора,
- податке о службеном лицу које је надзор спровело,
- опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором и оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора (чл. 170 ст. 1. ЗКП).

¹³ Бејатовић, С., Шкулић, М., Илић, Г.: Приручник за примену законика о кривичном поступку, преузето са <https://www.uts.org.rs/images/prirucnik.zkp.novi.pdf> дана 18.02.2020. стр. 133.

2. Кривична дела за која се може наредити тајни надзор комуникација у Србији

С обзиром на то да је посебна доказна радња тајног надзора комуникација таква да се њоме задире у основна људска права загарантована уставом, лепеза кривичних дела чије извршење се може њоме доказивати мора бити таква да се у њој налазе најтежа кривична дела.

У упоредном законодавству су се искристалисала три начина сачињавања листе кривичних дела за чије се расветљавање могу употребити посебне доказне радње:

1. принцип каталога - у закону таксативно наведена дела за која се могу наредити мере;
2. одређивања кривичних дела према висини законом предвиђене казне;
3. комбиновани систем.

Законодавац се у нашој држави одлучио за први систем, односно за принцип каталога. Са тим у вези, Законик о кривичном поступку Републике Србије предвиђа следећа кривична дела за која се може одредити поменута посебна доказна радња:

- тешко убиство (члан 114. Кривичног законика),
- разбојништво (члан 206. ст. 2. и 3. Кривичног законика),
- приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. ст. 2. и 3. Кривичног законика),
- отмица (члан 134. Кривичног законика),
- изнуда (члан 214. став 4. Кривичног законика),
- злоупотреба положаја одговорног лица (члан 227. Кривичног законика), злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 228. Кривичног законика),
- прање новца (члан 245. ст. 1. до 4. Кривичног законика),
- давање мита у обављању привредне делатности (члан 231. Кривичног законика),
- примање мита у обављању привредне делатности (члан 230. Кривичног законика),
- фалсификовање новца (члан 241. ст. 1. до 3. Кривичног законика),

- неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. ст. 1. до 4. Кривичног законика),
- угрожавање територијалне целине (члан 307. Кривичног законика),
- угрожавање независности (члан 305. Кривичног законика),
- напад на уставно уређење (члан 308. Кривичног законика),
- позивање на насилну промену уставног уређења (члан 309. Кривичног законика),
- диверзија (члан 313. Кривичног законика),
- одавање државне тајне (члан 316. Кривичног законика),
- саботажа (члан 314. Кривичног законика), шпијунажа (члан 315. Кривичног законика),
- одавање државне тајне (члан 316. Кривичног законика),
- изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317. Кривичног законика),
- повреда територијалног суверенитета (члан 318. Кривичног законика),
- припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 320. Кривичног законика),
- удруживање ради противуставне делатности (члан 319. Кривичног законика),
- тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 321. Кривичног законика),
- недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи (члан 350. ст. 2. и 3. Кривичног законика),
- недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348. став 3. Кривичног законика),
- давање мита (члан 368. Кривичног законика),
- злоупотреба службеног положаја (члан 359. Кривичног законика),
- трговина утицајем (члан 366. Кривичног законика), примање мита (члан 367. Кривичног законика),
- трговина људима (члан 388. Кривичног законика),
- угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392. Кривичног законика),
- кривично дело из члана 98. ст. 2. до 5. Закона о тајности података.

Такође, тајни надзор комуникација може се одредити за доказивање кривичних дела за која је посебним законом одређено да поступа тужилаштво посебне надлежности. Оно што тајни надзор комуникације разликује од осталих посебних доказних радњи јесте могућност одређивања у односу на још нека кривична дела. Та кривична дела су:

- неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права (члан 199. Кривичног законика),
- рачуарска саботажа (члан 299. Кривичног законика),
- оштећење рачунарских података и програма (члан 298. став 3. Кривичног законика),
- неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података (члан 302. Кривичног законика),
- рачуарска превара (члан 301. став 3. Кривичног законика),

3. Специфичности посебне доказне радње тајног надзора комуникација

У вези са посебном доказном радњом тајног надзора комуникација искристалисало се неколико специфичности. Прва се тиче законског уређења ове посебне доказне радње у Србији. Наиме, до доношења Законика о кривичном поступку 2011. године, ова посебна доказна радња није била самостална. Она је постојала у оквиру јединствене посебне доказне радње која је носила назив „надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникације другим техничким средствима и оптичко снимање лица“. Овако формулисана посебна доказна радња обухватала је тајни надзор комуникације и тајно праћење и снимање лица.

Треба рећи да је озвучење просторија и лица, односно опсервација комуникације која се обавља вербалним путем, веома битна у борби против најтежих облика криминала.. Чињеница је да је оваква врста радње у великом броју земаља предвиђена као истражна техника *sui generis* у односу на надзор и снимање телефонских и других разговора и комуникација који се обављају посредством техничких помагала.¹⁴ Мишљења смо да је законодавац донео адекватно решење раздвојивши ове две посебне доказне радње.

¹⁴ Б. Бановић, Д. Маринковић, Специјалне истражне радње и нове тенденције у савременој науци кривичног права, у: *Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривичноправно законодавство*:

Друга специфичност се огледа у списку кривичних дела за која се може наредити посебна доказна радња тајног надзора комуникација. Већ смо поменули да је Закоником о кривичном поступку предвиђен круг кривичних дела за која се могу наредити све посебне доказне радње. Поред тих кривичних дела, посебна доказна радња тајног надзора комуникација се може одредити и за следећа кривична дела:

1. Рачунарска саботажа (чл. 299. КЗ);
2. Рачунарска превара (чл. 301. ст. 3 КЗ);
3. Неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права (чл. 199. КЗ);
4. Оштећење рачунарских података и програма (чл. 298. ст. 3 КЗ);
5. Неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података (чл. 302. КЗ).

Да се приметити да су побројана кривична дела из области високотехнолошког криминала. Последњих година ова врста криминалитета је у експанзији. Разлог је технолошки напредак и глобална употребе интернета. Наиме, глобална мрежа повезаних рачунара и рачунарских система, која обухвата целу земаљску куглу, омогућава појединцима у једној држави да преузму одређене штетне радње у било којој другој држави, докле год постоји рачунар и интернет конекција на оба места.¹⁵ Органима гоњења највећи проблем представља анонимност корисника интернета и немогућност откривања учесника криминалних активности.

Мера тајног надзора комуникација се односи на надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске или друге адресе осумњиченог, као и заплону писама и других пошиљки. Дакле, законски је предвиђено да под ову меру потпада и надзор комуникације која се обавља путем „других техничких средстава“ у шта спада и комуникација путем рачунара, односно друштвених мрежа (што је посебно актуелно у послење време).

зборник радова, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе и Интермекс, Београд, 2005. стр. 527.

¹⁵ М. Писарић, Потребни нормативни одговор на проблеме откривања и доказивања дела високотехнолошког криминала, *Зборник радова Правног факултета*, Нови Сад, вол. 47. бр. 1. стр. 292.

Поставља се питање да ли у нашој држави постоје капацитети за спровођење надзора над најновијим средствима комуникације. На то питање се у овом тренутку не може дати адекватан одговор. Оно што је сигурно, државне структуре које се баве сузбијањем високотехнолошког криминала морају пронаћи начине да парирају домишљатости извршилаца најтежих кривичних дела, посебно од стране организованих криминалних група које имају материјална средства за набавку најновијих технолошких достигнућа која користе у логистичком смислу приликом планирања и извршавања кривичних дела.

III УПОРЕДНО-ПРАВНА АНАЛИЗА ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА

1. Црна Гора

Мере тајног надзора се у законодавству Републике Црне Горе налазе од 2003. године. Оне су се првобитно могле применити ако су постојали основи сумње да је лице извршило кривично дело за које су се могле одредити мере тајног надзора и ако се на други начин не би могли прикупити докази или би њихово прикупљање захтевало несразмеран ризик или угрожавање живота људи.¹⁶

Садашњи Законик о кривичном поступку Црне Горе примену мере проширује на лице које је извршило, врши или се припрема за вршење кривичних дела побројаних Законнику о кривичном поступку.

Законодавац је у члану 157 црногорског ЗКП-а прописао да ће се мере тајног надзора одредити ако се на други начин не могу прикупити докази или би њихово прикупљање захтевало несразмерни ризик или угрожавање живота људи. У тајни надзор у овом случају спадају следеће мере:

- Тајни надзор и снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину;
- Тајно праћење и видео и аудио снимање лица и предмета;
- Улазак у просторије ради тајног фотографисања и видео и аудио надзора;
- Пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података.

У случајевима да су утврђени основи сумње да је неко лице самостално или у саучешништву са другим лицем извршило, врши или се припрема за вршење кривичних дела побројаних у ЗКП-у, а околности случаја указују на то да ће се докази прикупити тако да не буде већих повреда права на приватност, могу се одредити мере тајног надзора:

- Симулована куповина предмета или лица и симуловано давање и примање мита;
- Оснивање фиктивног привредног друштва;

¹⁶ Д. Радловић, Посебне доказне радње у откривању и доказивању тешких облика криминалитета, *Тешки облици криминалитета и државна реакција*, Вол. 4. бр. 1. стр. 57.

- Пружање симулованих пословних услуга или склапање симулованих правних послова;
- Снимање разговора уз претходно информисање и сагласност једног од учесника разговора;
- Праћење превоза и испоруке предмета кривичног дела;
- Ангажовање прикривеног иследника и сарадника.¹⁷

Примећујемо већи број посебних доказних радњи него што је то случај у Републици Србији. Код нас не постоје мере оснивања фиктивног привредног друштва и снимања разговора уз претходно информисање и сагласност једног од учесника разговора. Такође, мера симулованих послова је код нас јединствена, док у Црној Гори постоје две одвојене мере: симулована куповина предмета или лица и симуловано давање и примање мита и пружање симулованих услуга или склапање симулованих правних послова.

Као и код нас, меру тајног надзора предлаже јавни тужилац образложеним предлогом. Меру наређује писаном наредбом судија за истрагу. Дакле, у Црној Гори постоји институција судије за истрагу док код нас то више није случај.

Предлог тужиоца и наредба судије за истрагу морају да садрже:

- врсту мере,
- податке о лицу према коме се мера спроводи, ако је то лице познато,
- разлоге за основе сумње, начин извршења мере, њен циљ, обим и трајање.

Ако се ради о мери ангажовања прикривеног иследника и сарадника, предлог и наредба садрже и употребу лажних исправа и техничких уређаја за пренос и снимање звука, слике и видео записа, учешће у закључивању правних послова, као и разлоге који оправдавају да се за иследника и сарадника ангажује лице које није овлашћени полицијски службеник.¹⁸

Када је реч о трајању мера, законски рок је четири месеца. Ипак, ако постоје оправдани разлози, мере се могу продужавати према истом лицу и за исто кривично дело најдуже до

¹⁷ Законик о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 – одлука УС, 35/2015, 58/2015 – др закон и 28/2018 – одлука УС.

¹⁸ *Ibid.*

18 месеци од доношења прве наредбе. Вршење мера се прекида када престану разлози за њихову примену.

Уз наредбу за извршење мере тајног надзора и снимања телефонских разговора и других комуникација на даљину, судија за истрагу ће издати посебан налог у којем ће навести само телефонски број или е-маил адресу или интернационални идентификациони број корисника (ИМСИ број), интернационални идентификациони број мобилног уређаја (ИМЕИ број) и адресу интернет протокола (ИП адреса) и трајање мере, а налог ће овлашћени полицијски службеник предати привредним субјектима у поступку извршења мере. Правна лица, поштанска и друга привредна друштва имају обавезу да омогуће полицијским службеницима извршење мере тајног надзора и снимања телефонских разговора и других комуникација на даљину.

Законом је предвиђено да мере тајног надзора извршавају овлашћени полицијски службеници уз обавезу вођења рачуна да се што мање нарушава приватност лица према коме се мера употребљава. Такође, полицијски службеници су дужни да воде евиденције о примењеним мерама и о томе да обавештавају тужиоца и судију за истрагу.

Кривична дела за која се могу одредити мере тајног надзора класификована су комбинованим системом. То су:

- 1) кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна;
- 2) кривична дела са елементима организованог криминала;
- 3) проузроковање лажног стечаја, злоупотреба процене, примање мита, давање мита, противзаконити утицај, злоупотреба службеног положаја, као и злоупотреба овлашћења у привреди и превара у служби за која је прописана казна затвора од осам година или тежа казна;
- 4) отмица, изнуда, уцена, посредовање у вршењу проституције, приказивање порнографског материјала, зеленаштво, утаја пореза и доприноса, кријумчарење, недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, напад на службено лице у вршењу службене дужности, спречавање доказивања, криминално удруживање,

одавање тајних података, повреда тајности поступка, праће новца, фалсификовање новца, фалсификовање исправе, фалсификовање службене исправе, прављење, набављање и давање другом средстава и материјала за фалсификовање, учествовање у страним оружанним формацијама, договарање исхода такмичења, недозвољено држање оружја и експлозивних материја, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи.

2. Босна и Херцеговина

Законик о кривичном поступку Босне и Херцеговине предвиђа институт посебних истражних радњи у свом деветом поглављу. У том смислу постоје:

1. Надзор и техничко снимање комуникација;
2. Приступ компјутерским системима и компјутерско сравнање података;
3. Надзор и техничко снимање просторија;
4. Тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њима;
5. Коришћење прикривених истражитеља и коришћења информатора;
6. Симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине;
7. Надзирани превоз и испорука предмета кривичног дела.

У односу на Републику Србију, примећујемо да су овде издвојене радње тајног праћења и техничког снимања лица, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њима и надзора и техничког снимања просторија. У нашој држави то спада у једну меру-тајно праћење и снимање.

Посебне истражне радње се могу применити према лицу за које постоје основи сумње да је само или са другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дела за које се могу одредити ове радње, ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмерним тешкоћама. Конкретно, за надзор и техничко снимање комуникација важи и то да се може одредити према лицу за које постоје основи сумње да учиниоцу, односно од учиниоца кривичног дела преноси информације у вези са кривичним делом, односно да учинилац користи његово средство комуникације.

Надзор и техничко снимање комуникација, али и остале посебне истражне радње могу се одредити у односу на следећа кривична дела:

- а) против интегритета Босне и Херцеговине,
- б) против човечности и вредности заштићених међународним правом,
- ц) тероризма,

д) организовани криминал; изазивање националне, расне и верске мржње, раздора и нетрпељивости; противправно лишење слободе; повреда слободе опредељења бирача; утаја пореза или превара; неовлашћено прислушкивање и звучно или оптичко снимање; кривотворење новца; кривотворење хартија од вредности; прање новца; кријумчарење; организовање групе људи или удружења за кријумчарење или растурање неопцаријене робе; примање дара и других облика користи; давање дара и других облика користи; примање награде или другог облика користи за трговину утицајем; царинска превара; давање награде или другог облика користи за трговину утицајем; противзаконито ослобођење лица лишеног слободе; помоћ починиоцу послвије учињеног кривичног дела; злоупотреба положаја или овлашћења; помоћ лицу оптуженом од међународног кривичног суда; спречавање доказивања; откривање идентитета заштићеног сведока; ометање правде; удруживање ради чињења кривичних дела;

е) друга кривична дела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна.¹⁹

Примећујемо да се у Босни и Херцеговини, као и у Црној Гори користи комбиновани систем побројавања кривичних дела за која се могу изрећи посебне доказне радње.

Као и у Републици Србији, меру надзора и техничког снимања комуникација наредбом одређује судија за претходни поступак на образложени предлог јавног тужиоца.

¹⁹Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 3/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.

3. Хрватска

У законодавству Републике Хрватске предвиђено је да се посебне доказне радње примењују супсидијарно у односу на остале доказне радње и то ако се истрага не може спровести на други начин или би то било могуће само уз нерамерне тешкоће. У том смислу у Хрватској постоји начело „размјерности“. Примена посебних доказних радњи је дозвољена, уз друге услове, само када су оне „једини“ начин доказивања или би примена других доказних радњи изазвала нерамерне тешкоће, јер се до доказа уопште не може доћи или је примена општих доказних радњи била неуспешна или логичко и искуствено закључивање о начину доказивања конкретног кривичног дела указује на постојање немогућности спровођења истраге осим да се примене посебне доказне радње.²⁰

Према Закону о казненом поступку Хрватске, постоје следеће посебне доказне радње:

1. Надзор и техничко снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину;
2. Пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података;
3. Улазак у просторије ради спровођења надзора и техничког снимања просторија;
4. Тајно праћење и техничко снимање особа и предмета;
5. Употреба прикривених иследника и поузданика;
6. Симулована продаја и откуп предмета, те симуловано давање поткупнине и симуловано примање поткупнине;
7. Пружање симулованих пословних услуга и склапање симулованих правних послова;
8. Надзирани превоз и испорука предмета казног дела.

Примећује се да су овако постављене посебне доказне радње у највећој мери налик на оне из црногорског законодавства. Разлог је издвојена мера уласка у просторије ради спровођења надзора и техничког снимања просторија. У нашем законодавству не постоји посебна мера, али мора постојати овлашћење за улазак у просторије ради спровођења радње тајног праћења и снимања у смислу постављања уређаја за прислушкивање.

²⁰ С. Глушчић, Посебне доказне радње, *Полиција и сигурност*, Вол. 21. бр. 3. стр. 557.

Надзор и техничко снимање разговора и других комуникација на даљину може се одредити и према особама за које постоје основи сумње да учиниоцу или од учиниоца кривичних дела за која се може одредити посебна доказна радња, преносе саопштења и поруке у вези са делом, односно да се учинилац служи њиховим прикључцима на телефон или другим телекомуникационим уређајем, које крију учиниоца кривичног дела или му прикривањем средстава којима је кривично дело учињено, трагова кривичног дела или предмета насталих или прибављених кривичним делом или на други начин помажу да не буде откривен.

Посебне доказне радње и у овом случају наређује суд, на предлог државног тужиоца. Радње могу трајати три месеца, а ако постоје разлози за то, могу се продужити за још три месеца.

Круг кривичних дела за која се може одредити радња надзора и техничког снимања телефонских разговора и комуникација на даљину, али и других посебних доказних радњи јесте веома широк. Нека од тих кривичних дела су: 1) тероризам, 2) обука за тероризам, 3) финансирање тероризма, 4) ратни злочин, 5) путовања у сврху тероризма, 6) терористичка удруживања, 7) противправно одузимање слободе, 8) трговина људима, 9) трговина деловима људског тела и људским замецима, 10) ропство, 11) отмица, 12) недозвољене полне радње са дететом млађим од 15 година, 13) искоришћавање деце за порнографију, 14) подвођење детета, 15) тешка кривична дела полног злостављања и искоришћавања детета, 16) прање новца, 17) злоупотреба положаја и овлашћења, 18) примање мита од стране службеног лица, 19) злочиначко удруживање од стране службених лица, 20) трговина утицајем од стране службеног лица, 21) чињења кривичног дела у оквиру злочиначког удружења, 22) убиство особе под међународном заштитом, 23) кривична дела против Републике Хрватске и оружаних снага Републике Хрватске, 24) кривична дела за која је прописана казна затвора од најмање пет година, као и кривична дела за која је прописана казна дуготрајног затвора.²¹

²¹ Закон о казненом поступку Републике Хрватске, *Народне новине* бр. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12-одлука и рјешење УСХР, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19.

4. Немачка

Уколико посматрамо меру тајног надзора комуникација ван оквира држава бивше Југославије интересантно је поменути Немачку. Измењена и допунама немачког Законика о кривичном поступку (Strafprozessordnung-StPO) примењен је таксативан приступ одређивања круга кривичних дела која се могу доказивати тако што ће се ограничити право заштите дискреције телефонских и других разговора. Наглашавамо да је у немачком кривичном процесном законодавству знатно шири круг кривичних дела у погледу којих је могуће спровођење прислушкивања и других облика надзора и техничког снимања него у другим државама.

У Немачкој, надзор и снимање комуникација могу се извршити без знања лица које је предлог истраге под одређеним условима. Ти услови су следећи:

- ако се ради о појединачном делу одређене тежине, тј. ако дело спада у тзв. Тешко кривично дело за које је иначе могуће применити тајни надзор;
- ако одређене чињенице оправдавају сумњу да је одређено лице као извршилац или саучесник учинило неко од кривичних дела у погледу којих је могућа таква доказна радња, односно ако одређене чињенице оправдавају сумњу да ће покушати учинити дело чији је покушај кажњив или је кривичним делом припремало такво дело;
- ако се на други начин не може утврдити чињенично стање или боравиште осумњиченог или нема изгледа за успех, односно ако је то значајно отежано.²²

У немачком законодавству постоји мноштво тешких кривичних дела у овом смислу. Нека од њих су:

1. убиство и лишавање живота из нехата;
2. кривична дела против мира, велеиздаја и угрожавање демократске правне државе, као и издаја земље и угрожавање спољне безбедности;
3. кривична дела против националне безбедности;

²² М. Шкулић, Тајни аудио и видео надзор као посебна доказна радња у Законнику о кривичном поступку Србије, *Тужилачка реч, Гласило Удружења тужилаца Србије*, тема броја: Посебне доказне радње и контрола њихове употребе, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2015. стр. 28.

4. давање мита посланицима;
5. фалсификовање новца и знакова за вредност;
6. кривична дела против јавног реда у одређеним случајевима;
7. фалсификовање новца и знакова за вредност;
8. кривична дела против слободе човека;
9. кривична дела против полне слободе у одређеним случајевима;
10. крађа од стране криминалне групе и тешка крађа од стране криминалне групе;
11. кривична дела против слободе човека;

Кривичних дела ове врсте је поприлично много. Ово су само нека од њих. Дакле, ради се о тешким делима у односу на која се у Немачкој може предузимати ова посебна доказна радња.

Ову меру и у Немачкој наређује суд. Захтев долази од државног тужиоца. Уколико постоји опасност од одлагања, меру може наредити и државно тужилаштво. Та наредба престаје да важи ако је у року од три дана не потврди суд. Наредба мора да садржи:

1. ако су познати, име и адресу особе на коју се мера односи;
2. број телефона или другу ознаку прикључка или апарата који се треба надzirати, ако одређене чињенице не покажу да су исти додељени другом апарату;
3. врсту, обим и дужину трајања мере уз навођење тренутка престанка мере.

5. Сједињене Америчке Државе

Слободно се може рећи да је мера тајног надзора комуникација настала у Сједињеним Америчким Државама. Први докази прибављени коришћењем ове мере били су везани за организовани криминал и кршење прописа о прохибицији.²³ Ова мера се у САД-у назива Electronic surveillance (електронски надзор), а услови за њену примену су најсвеобухватнији

²³ Н.Младеновић, *Тајни надзор и праћење*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2016. стр. 26.

у Закону о контроли злочина и сигурним улицама. Такође, законски оквир за њену примену налази се у Закону о приватности Електронских комуникација и одлукама Врховног суда САД. Надзор над комуникацијама одобрава Суд за надзор страних обавештајних служби од 7 чланова, који је законом установио Конгрес САД као посебно одељење Врховног суда. Основ за одобрење надзора је национална безбедност.²⁴

У Америци се може говорити о пресретању три врсте комуникација:

- пресретање жичане комуникације;
- пресретање непосредне (уобичајене) комуникације;
- пресретање електронске комуникације.

Код пресретања жичане комуникације уређаји се постављају на телефонске или телеграфске жице. Код пресретања непосредне комуникације, слуша се разговор међу саговорницима, а код пресретања електронске комуникације надзире се трансвер порука које нису гласовне, подсредством електронских преносних средстава.

Конкретно, мере надзора комуникација допуштене су за приватне разговоре, односно разговоре који нису јавни, ако су испуњене следеће претпоставке:

- постојање одређеног степена сумње (оправдане сумње) да управо предстоји извршење каталогски одређеног кривичног дела или да је такво дело већ извршено, што је уједно и услов за даље продужење мере;
- временско ограничење примене мере, ако је спроведено прислушкивање унапред назначених разговора;
- постојање спецификације разговора који се морају прислушкивати;
- након завршетка мере, обавештавање лица која су мером обухваћена;
- сачињавање извештаја о резултатима примене мере.²⁵

Ова мера се у Америци може користити у превентивне сврхе из разлога заштите националне безбедности. Такође, користи се и у репресивне сврхе, ради прибављања доказа

²⁴ Ж. Нинчић, Надзор комуникација као мера процесне принуде, *Безбједност-полиција-грађани*, година X, бр. 1-2/14, стр. 96.

²⁵ *ibid.*

за вођење кривичног поступка. У сваком случају морају бити испоштована начела сразмерности и супсидијарности.

На који начин ће се мера одобрити, зависи од њене сврхе. Када се мера треба применити у превентивне сврхе, одобриће је главни штаб ФБИ-а, Министарство правосуђа и Савезни окружни суд, ДЕА, ЦИА, НАСА и други. У репресивне сврхе, меру одобрава надлежни суд; вођа тима ФБИ, ако су испуњени законски услови довољне сумње да је извршено неко кривично дело из каталога кривичних дела; консензуални надзор може одобрити вођа тима без судског надзора; на предлог јавног тужиоца налог се може издати и против неидентификованих лица која су у вези са кривичним делом, уколико се зна број телефонског прикључка којим ће се послужити неидентификовано лице.²⁶

²⁶ *Ibid.*

IV МЕСТО И УЛОГА ПОЛИЦИЈСКИХ ОРГАНА У ПРИМЕНИ ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА

1. Овлашћења за примену посебне доказне радње

Према Законику о кривичном поступку, посебну доказну радњу тајног надзора комуникација могу вршити припадници полиције, безбедносно-информативне агенције и војно-обавештајне агенције.²⁷ На овом месту, фокусираћемо се на извршавање наведене мере од стране полицијских службеника.

Полицијски органи у Републици Србији задужени су за очување унутрашњег мира и стабилности државе. Законом о полицији предвиђени су унутрашњи послови које обавља полиција, применом овлашћења, мера и радњи. Ти послови су следећи:

- 1) превенција криминала и унапређење безбедности у заједници;
- 2) откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, њихова анализа, криминалистичко форензичко вештачење употребом савремених форензичких метода и евиденција и откривање имовине проистекле из кривичног дела;
- 3) откривање и расветљавање прекршаја и привредних преступа;
- 4) откривање и хапшење учинилаца кривичних дела, прекршаја и других лица за којима се трага и привођење надлежним органима;
- 5) одржавање јавног реда и мира, спречавање насиља на спортским приредбама, пружање помоћи у извршењима у складу са законом;
- 6) регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима и други послови из прописа о безбедности саобраћаја;
- 7) обезбеђење одређених јавних скупова, личности, објеката и простора;
- 8) безбедносна заштита одређених личности и објеката;

²⁷ Бејатовић, С., Шкулић, М., Илић, Г.: Приручник за примену законика о кривичном поступку, преузето са <https://www.uts.org.rs/images/prirucnik.zkp.novi.pdf> дана 18.02.2020. стр. 133.

9) контрола државне границе, послови у вези са кретањем и боравком странаца, послови азила, прекограничног криминала, ирегуларних миграција и реадмисије;

10) извршавање послова утврђених прописима о оружју, приватном обезбеђењу и детективској делатности;

11) безбедносна заштита Министарства;

12) извршавање других полицијских послова и задатака утврђених законом и подзаконским актом Министарства донетим на основу овлашћења из закона.²⁸

Да би полиција обављала наведене послове, на располагању јој је лепеза овлашћења, мера и радњи које ће спроводити у складу са законом. Једна од мера које полиција може спровести (не по свом дискреционом одлучивању, већ према наредби суда) јесте тајни надзор комуникација. Овлашћеним полицијским службеницима су дужна да помажу лица регистрована за преношење информација. Ова дужност организација регистрованих за пренос информација је веома значајна јер припадници полиције немају овлашћење за улазак у стан да би припремили посебне техничке услове за прислушкивање и снимање, већ се надзор и снимање обављају у поштанским и сличним предузећима коришћењем технике која у њима постоји.²⁹

Полицијски службеници о спровођењу ове мере сачињавају дневне извештаје који се заједно са прикупљеним писмима, снимцима комуникације и другим пошиљкама које потичу од осумњиченог или иду ка осумњиченом, достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу, уколико наведени то захтевају.

У току спровођења криминалистичке истраге, полицијски службеници могу доћи до сазнања да осумњичени користи други телефонски број или адресу. У том случају се мера проширује на тај број или ту адресу и обавештава се јавни тужилац.

²⁸ Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, број 6/2016, 24/2018 и 87/2018.

²⁹ М. Милошевић, Т. Кесић, А. Бошковић: *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016. стр. 164.

Када се мера заврши, полицијски службеници који су је вршили, достављају судији за претходни поступак снимке комуникације, писма и друге пошиљке, као и посебан извештај који садржи:

- време почетка и завршетка надзора;
- податке о службеном лицу које је спровело надзор;
- попис техничких средстава која су примењена;
- број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором;
- оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора.

Уколико посматрамо организациону структуру Министарства унутрашњих послова, односно Дирекције полиције, приметимо да у оквиру Управе криминалистичке полиције постоји Служба за специјалне истражне методе. Ова служба обавља послове спровођења посебних доказних радњи и у свом саставу има: Одељење за оперативну подршку и циљане потраге, Одељење за електронски надзор, Одељење за примену оперативне технике, Одељење за експлоатацију, анализу и презентацију мера, Одељење за посебне акције и Одељење за прикривене иследнике.³⁰ Применом посебне доказне радње тајног надзора комуникација бави се Одељење за електронски надзор, али није искључено ни да се ангажују оперативни радници других одељења. Такође, припадници криминалистичке полиције подручних полицијских управа могу, према наредби суда, обављати ову посебну доказну радњу уколико је то у интересу решавања кривичних дела под њиховом надлежношћу.

Веома је важно да полиција квалитетно изврши свој део посла у оквиру дотичне посебне доказне радње. Не сме се испустити ниједан аспект надзиране комуникације. Све што се чуло у току примене мере може бити релевантно за решавање кривичног дела. Због тога извештаји које сачињавају полицијски службеници морају бити детаљни.

Квалитет извршења овог задатка зависи од квалитета кадра запосленог у полицији, конкретно на пословима примене специјалних истражних метода. Става смо да на тим пословима треба да раде криминалисти који су прошли додатне обуке управо за овакву врсту послова.

³⁰ *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, МУП, Београд, 2020. стр. 12.

2. Потешкоће са којима се сусрећу полицијски службеници у примени тајног надзора комуникација

Оно што представља највећу потешкоћу у вези са доказивањем кривичних дела применом ове посебне доказне радње јесте то што припадници криминалних структура имају свест о томе да постоји могућност прислушкивања комуникација од стране надлежних органа. Због тога у међусобној комуникацији путем телефона, као и приликом слања текстуалних порука (СМС, друштвене мреже), користе фразе, изразе и одреднице општег или неодређеног, али њима познатог значења, односно оне чије су право значење претходно договорили.³¹ Често избегавају комуникацију помоћу техничких уређаја и инсистирају на личном контакту и непосредној комуникацији. Присутни су и случајеви коришћења мобилних телефона искључиво за разговоре између чланова уже групе и то само по потреби (тзв. специјали). За комуникацију током извршења кривичног дела неретко се користе, а након тога одбацују или уништавају мобилни телефони и картице купљене само за ту прилику. То значи да мера тајног надзора комуникација нема смисла за одређени телефонски број.

Најбоље организоване криминалне групе за потребе комуницирања користе и сателитске телефоне из разлога што их је готово немогуће прислушкивати (у неким државама је забрањена њихова употреба). Ови телефони користе сателите уместо базних станица на земљи, за преношење сигнала. Нискоорбитне сателитске мреже (ЛЕО системи) користе мноштво сателита који се крећу у релативно ниској земљиној орбити-обично на висини од 650 до 1100км. Оваквим мрежама највећа је мана то што домет једног сигнала није велики, тако да се лако може изгубити сигнал. Ипак, ова мана се може надокнадити бројношћу сателита у једној мрежи и њиховом брзином кретања.³² Нешто другачије функционишу геосинхроне сателитске мреже. Број сателита у овим мрежама је мањи, али се они налазе на око 35.000км од површине Земље. Само један такав сателит покрива веома велику територију и прати Земљину ротацију, тако да се стално налази на истој тачки на небу.

³¹ М.Жарковић, З. Ивановић, *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014. стр. 88.

³² Чланак преузет са www.naukaitehnologija.com Дана 19.11.2020.

У последње време је веома популатна платформа „SKY ECC“. Она нуди заштиту порука и приватности.³³ Поседује безбедне контејнере и стално шифроване везе, како би се онемогућило хаковање. Безбедна комуникација се обезбеђује тако што се штити уређај и оперативни систем, веза и комуникација, као и сама апликација. Платформа се може инсталирати само на уређајима који имају уграђене чипове отпорне на неовлашћен приступ и мењање. Коришћење ове платформе је изузето скупо, тако да се претпоставља да је користе само велике организоване криминалне групе које поседују средства за такву врсту логистике, што имплицира да у њиховом „послу“ циркулишу огромне своте новца.

³³ SKY ECC. Чланак преузет са www.skyecc.store Дана 19.11.2020.

V ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У СЛУЧАЈУ ТАЈНОГ НАДЗОРА КОМУНИКАЦИЈА

1. Право на приватност

Супротстављање савременим облицима криминалитета изискује употребу савремених метода доказивања. Те методе често подразумевају задирање у зајемчена права и слободе човека. Применом тајног надзора комуникација задире се у веома битно право човека-право на приватност.

Праисторијски посматрано, право на приватност се може означити једним од млађих личних права, будући да је свој назив добило на самом крају XIX века, 1860. године, у чланку насловљеном „The Right to Privacy“ аутора Семјуела Ворена и Луиса Брандејса. То новоименовано право по овим ауторима подразумевало је „право појединца да буде остављен на миру“, односно његову „слободу коришћења свеобухватних грађанских привилегија“.³⁴ Примећујемо да је ово једно комплексно лично право и да се не може у потпуности прецизно одредити. Под приватношћу се може сматрати слобода од јавне радозналости и јавних ограничења, укључујући и преовлађујућа схватања морала.³⁵

Разни међународни инструменти гарантују право на приватност. Тако Универзална декларација о људским правима у свом члану 12 предвиђа да нико не сме бити изложен прозвольном мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити нападима на част или углед.³⁶ На скоро исти начин право на приватност зајемчује и члан 17 Пакта о грађанским и политичким правима. Пактом је прописано да се нико не сме подвргнути самовољном или незаконитом мешању у његов лични живот, породицу, дом или дописивање, нити незаконитим нападима на његову част и углед, те да свако има право на законску заштиту против таквог мешања или напада.³⁷

³⁴ Д. Симовић, Д. Аврамовић, Р. Зекавица, *Људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013. стр. 185.

³⁵ Р. Етински, *Међународно јавно право*, Београд, 2010, стр. 381.

³⁶ Универзална декларација о људским правима. Преузето са <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima-1948.pdf> Дана 17.11.2020.

³⁷ Н.Младеновић, *Тајни надзор и праћење*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2016. стр. 11.

Право на приватност загарантовано је и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. Ова Конвенција је један од најважнијих докумената о људским правима у Европи, а донета је у Италији 1950. године. Србија и Црна Гора ју је ратификовала 2003. године.

Члан 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода предвиђа право на приватност. Према њему:

1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке;
2. Јавне власти се неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала или ради заштите права и слобода других.³⁸

Објекат заштите права на приватност је само привидно уже постављен у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода, јер се изричито не говори о заштити „части и угледа“. Међутим, Резолуцијом Парламентарне скупштине Савета Европе из 1970. године утврђује се да се „право на приватност“ састоји како у праву да свако живи свој живот, с минимумом мешања (државних власти), тако и у заштити породичног живота и дома, психичког и моралног интегритета и части и угледа. Уосталом, таква пракса карактерише и јуриспруденцију Европског суда.³⁹

Приватан живот представља приватну сферу, право човека да живи како жели, заштићен од јавности, а до извесне мере обухвата и право на успостављање и неговање односа са другим људским бићима, нарочито у емоционалној сфери, ради развијања и задовољавања сопствене личности.⁴⁰ Ово право подразумева „слободу од нежељеног публицитета, односно слободу појединца да одређене аспекте својих активности или егзистенције сачува

³⁸ Члан 8 ЕКЉП. Преузето са https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf Дана 03.11.2020.

³⁹ Д. Симовић, Д. Аврамовић, Р. Зековица, *Људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013. стр. 186.

⁴⁰ С. Гутић, *Право на приватност у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода*, *Страни правни живот*, 2/2010. стр. 338.

као приватне од других људи“.⁴¹ Опсег заштите права на приватни живот обухвата идентитет и интегритет особе, њену интиму, комуникације и сексуалност.⁴²

Заштита породичног живота подразумева одуство мешања јавне власти у породицу као основну ћелију друштва. Заштита породичног живота је у тесној вези са правом на склапање брака и заштитом мајке и детета. У склопу права на приватност је и право на поштовање дома. Право на неповредивост дома представља једно од основних права човека у чијој је бити заштита једног од најважнијих елемената приватне сфере, у којој нико не сме бити узнемираван. Ово људско право није апсолутног карактера. То значи да се може ограничити, али под строго прописаним законским условима. На пример, улазак у стан без сагласности држаоца стана и претресање без сведока је дозвољено само ако је то неопходно ради непосредног хапшења учиниоца кривичног дела, ради отклањања непосредне и озбиљне опасности по људе и имовину, ако неко зове у помоћ и ради извршења одлуке суда о притварању или довођењу окривљеног.⁴³

Још једно право којим се штити људска приватност, јесте право на поштовање преписке. Термин преписка се односи на комуникацију писањем, телефонске разговоре и пренос информација путем телекомуникационих средстава (факс, мејл, друштвене мреже). Дакле, неповредивост преписке подразумева право на неометану и нецензурисану комуникацију са другим лицима. Управо ово право се „крши“ применом посебне доказне радње тајног надзора комуникација. Због тога је веома важно прецизно формулисати услове примене ове мере како не би дошло до њене злоупотребе.

У досадашњој пракси Европски суд је обезбеђивао заштиту против неовлашћеног прислушкивања, при чему се заштита не ограничава само на садржај комуникације, већ обухвата и регистар позива, односно податке о бројевима телефона који су пресретани.⁴⁴

⁴¹ С. Гајин, *Људска права правно-систематски оквир*, Београд, 2011. стр. 57.

⁴² В. Димитријевић, Д. Поповић, Т. Папић, В. Петровић, *Међународно право људских права*, Досије, Београд, 2007. стр. 205.

⁴³ М. Милошевић, Т. Кесић, А. Бошковић, *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016. стр. 148.

⁴⁴ Д. Симовић, Д. Аврамовић, Р. Зекавица, *Људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013. стр. 192.

Основни услов за ограничење слобода и права, у смислу искључивања заштите предвиђене чланом 8 ЕКЉП, јесте да је то „неопходно као ограничење слобода и права у демократском друштву“, као и да се то чини у сврху:

- заштите националне и јавне безбедности;
- заштите живота и здравља људи;
- спречавања немира и криминала;
- заштите права других лица;
- заштите економске снаге и безбедности земље.⁴⁵

2. Одлуке Европског суда за људска права

Могућност злоупотребе и арбитарног поступања овлашћених органа јавне власти приликом одобравања спровођења мере тајног надзора комуникација може се манифестовати на разне начине, те је пракса Европског суда за људска права богата одлукама које потврђују постојање одступања од одредаба Конвенције којима се јемчи право на приватност.⁴⁶

Европски суд за људска права кроз своју праксу сугерише да одредбе о примени посебних доказних радњи морају бити прецизне како би се елиминисала могућност арбитарног одлучивања надлежних субјеката. Европски суд за људска права је тако у случају *Malone против Уједињеног Краљевства* утврдио да су примењени недовољно прецизни прописи о претресању и бележењу информација о телефонским комуникацијама.⁴⁷ Наиме, подносилац представке, трговац старинама, био је осумњичен за прикривање нелегално набављене робе, па су у циљу прикупљања доказа пресретани његови телефонски разговори са већим бројем лица, а бележена је и његова активност у телефонском саобраћају на његовој линији. Европски суд за људска права је у овом случају утврдио да су уредбе и други правни прописи били нејасни и непрецизни и да су остављали

⁴⁵ З. Ивановић, Б. Бановић, Анализа правне регулативе надзора над комуникацијама и пракса Европског суда за људска права, *Безбедност* 1/2011. стр.110.

⁴⁶ К. Живановић, Посебна доказна радња тајног надзора комуникација – пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *НБП, Наука, безбедност, полиција*, бр.3. Вол. 23. стр. 303.

⁴⁷ М. Ковачевић, Тајни надзор комуникација-усклађеност са праксом Европског суда за људска права, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/14. стр. 168.

превише широк простор за дискреционо одлучивање о томе када, на који начин и у којој мери ће се кршити тајност телефонских комуникација.

Оцењујући да ли је прибављањем доказа применом мере тајног надзора комуникација нарушено право човека на приватни и породични живот и поштовање преписке и дома, Суд прво испитује да ли радња прибављања или употребе доказа представља ограничење тог права „прописано законом“, да ли је предузета с легитимним циљем у складу са ставом 2 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и потом да ли је била нужна у „демократском друштву“.⁴⁸ Да би Суд дошао до закључка о поштовању наведене процесне претпоставке, узима у обзир одређене чиниоце-орган који одобрава меру, обим разматрања и садржај одобрења за пресретање. Када изанализира наведене чиниоце, Суд доноси одлуку да ли се тајни надзор одобрио случајно, нерегуларно и без прописног разматрања.

На значај образложења наредбе судског органа приликом одобравања тајног надзора комуникације Суд указује у предмету *Квасница против Словачке* у којем је установио повреду одредаба Конвенције, будући да је наредба истражног судије била заснована само на захтеву за коришћење тајног надзора комуникација од стране надлежног државног органа у који је инкорпорирана и законска реченица да „истрага није могла бити спроведена другим средствима, или да би била изузетно тешка“.⁴⁹ У овом случају суд није адекватно образложио конкретне околности случаја, а нарочито разлоге зашто се истрага не би могла спровести другим средствима. Због тога је Европски суд за људска права закључио да домаће власти нису показале да је мешање у приватан и породичан живот и комуникацију било оправдано и нужно у смилу члана 8 Конвенције.

Следећи случај који се тиче необразложења наредбе, а у ком је поступао Европски суд за људска права јесте *Драгојевић против Хрватске*. У овом случају домаћи суд није образложио наредбу за спровођење тајног надзора комуникација из разлога што је „таква пракса домаћих судова“. Европски суд за људска права сматра да непостојање образложења налога истражног судије није компатибилно са захтевима законитости, да не постоје

⁴⁸ Д. Крапац, Незаконити докази у казненом поступку према пракси Европског суда за људска права, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Вол. 60. бр. 6. стр. 1220.

⁴⁹ К. Живановић, Посебна доказна радња тајног надзора комуникација – пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *НБП, Наука, безбедност, полиција*, бр.3. вол. 23. стр. 304.

довољни и оправдани разлози за задирање у право на поштовање приватног живота и дописивања, нити је поткрепило тврдњу да је то „неопходно у демократском друштву“.⁵⁰ Европски суд је исту одлуку донео и у случајевима *Матановић против Хрватске* и *Грба против Хрватске*.

У случају *Башић против Хрватске*, такође је изостало адекватно образложење истражног судије у вези са спровођењем тајног надзора комуникација. Наиме, истражни судија је одобрио захтев за спровођење мере и издао налог под образложењем да се у конкретном случају истрага не би могла спровести на други начин, односно да би била скопчана са неразмерним тешкоћама.⁵¹ Суд је овакво образложење оценио непотпуним и одлучио у корист подносиоца представке.

Примећујемо да се у највећем броју случајева дешавало да национални органи нису испоштовали процедуру у вези са образложењем за примену мере. Нису наведени прецизни разлози због којих се мера има применити, те је Европски суд доносио пресуде у корист подносилаца представке. Кршење права на приватност је итекако могуће тајним надзором комуникација и Европски суд мора бити крајња инстанца у заштити овог права.

⁵⁰ К. Живановић, Посебна доказна радња тајног надзора комуникација – пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *НБП, Наука, безбедност, полиција*, бр.3. Вол. 23. стр. 304.

⁵¹ Предмет Башић против Хрватске, представка бр. 22251/13 преузето са <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Ba%C5%A1i%C4%87%20presuda.pdf> Дана 08.11.2020.

ЗАКЉУЧАК

Време у којем живимо карактерише брз технолошки прогрес у свим сферама друштва, па тако и у криминогеној. Организовани криминалитет доноси велике количине новца чији се део троши на прибављање техничких средстава која ће се користити у логистици приликом планирања и извршавања кривичних дела. Комуникација између саучесника, односно припадника организованих криминалних групација мора постојати, да би та групација функционисала. Често та комуникација излази из граница једне државе, с обзиром на то да организовани криминал неретко има обележја транснационалности. Припадници група и организованих криминалних група се на различите начине довијају како би комуникација остала у њиховим интерним круговима. Долазак до њихових преписки и снимака њихове телефонске комуникације могао би разјаснити кривична дела која чине и указати на сва умешана лица у недозвољене радње. Управо због тога је важна посебна доказна радња тајног надзора комуникација.

Веома је битно да специјална истражна техника тајног надзора комуникација буде спроведена стриктно законски. Разлог томе је ограничење права на приватност које је загарантовано уставом, као и многим међународним актима. Уколико мера изађе ван оквира закона, докази прибављени на тај начин не могу се користити и читава истрага може пасти у воду.

У овом раду смо истакли најбитније карактеристике посебних доказних радњи. У нашој држави постоје општи услови под којима се наређују и спроводе посебне доказне радње, али и свака од њих има неку своју специфичност. Зато смо анализирали нормативни оквир у вези са тајним надзором комуникација и специфичности ове посебне доказне радње конкретно. Такође, осврнули смо се и на упоредни приказ решења у вези са тајним надзором комуникација у неким државама бивше Југославије, као и у Немачкој и САД-у. Приметили смо да се код нас и у суседним нам земљама дотична посебна доказна радња наређује и спроводи на веома сличан начин. Разлог томе лежи у ратификованим међународним актима која су све поменуте државе ратификовале. Када је реч о Немачкој и САД-у, постоје одређене различитости, највише из разлога другачијих кривичноправних и кривичнопроцесних система. Најзад САД јесте колевка посебне доказне радње тајног надзора комуникација.

У вези са праксом Европског суда за људска права, можемо рећи да се он води Европском конвенцијом о људским правима и основним слободама која у свом члану 8 прокламује право на приватност. Упечатљиво је то да се велики број представки односи на необраложене наредбе надлежних органа у вези са тајним надзором комуникација. Поучени тим примерима, државе морају водити рачуна о томе да не излазе из законских оквира како странке не би имале разлога за поступак пред Европским судом за људска права.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александар Бошковић, Тања Кесић, *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015;
2. Божидар Бановић, Дарко Маринковић, Специјалне истражне радње и нове тенденције у савременој науци кривичног права, у: *Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривичноправно законодавство*: зборник радова, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе и Интермекс, Београд, 2005;
3. Војин Димитријевић, Драгољуб Поповић, Татјана Папић, Весна Петровић, *Међународно право људских права*, Досије, Београд, 2007.;
4. Давор Крапац, Незаконити докази у казненом поступку према пракси Европског суда за људска права, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Вол. 60. бр. 6. стр. 1207-1240;
5. Данка Радуловић, Посебне доказне радње у откривању и доказивању тешких облика криминалитета, *Тешки облици криминалитета и државна реакција*, Вол. 4. бр. 1. стр. 54-64
6. Дарко Симовић, Драгутин Аврамовић, Радомир Зекавица, *Људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013.;
7. Жељко Нинчић, Надзор комуникација као мера процесне принуде, *Безбједност-полиција-грађани*, година X, бр. 1-2/14, стр. 89-107.
8. Звонимир Ивановић, Божидар Бановић, Анализа правне регулативе надзора над комуникацијама и пракса Европског суда за људска права, *Безбедност*, 1/2011. стр. 93-115;
9. Здравко Скакавац, Татјана Скакавац, Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси, *Civitas*, Вол. 7, бр. 2. стр. 36-64;
10. Дарко Маринковић, *Сузбијање организованог криминала – специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010;
11. Иван Жарковић: Контролисана испорука-кривичнопроцесни аспекти, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1. 2017. стр. 437-456;
12. *Информатор о раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, МУП, Београд, 2020;
13. Катарина Живановић, Посебна доказна радња тајног надзора комуникација – пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *НБП, Наука, безбедност, полиција*, бр.3. Вол. 23. стр. 287-310;
14. Милан Жарковић, Звонимир Ивановић, *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014;
15. Милан Милошевић, Тања Кесић, Александар Бошковић: *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016;
16. Милан Шкулић, Тајни аудио и видео надзор као посебна доказна радња у Законнику о кривичном поступку Србије, *Тужилачка реч, Гласило Удружења тужилаца Србије*, тема броја: Посебне доказне радње и контрола њихове употребе, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2015;

17. Милана Писарић, Потребни нормативни одговор на проблеме откривања и доказивања дела високотехнолошког криминала, *Зборник радова Правног факултета*, Нови Сад, вол. 47. бр. 1. стр. 291-307;
18. Милица Ковачевић, Тајни надзор комуникација-усклађеност са праксом Европског суда за људска права, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/14. стр. 164-179;
19. Ненад Младеновић, *Тајни надзор и праћење*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2016;
20. Родољуб Етински, *Међународно јавно право*, Београд, 2010;
21. Саша Гајин, *Људска права правно-систематски оквир*, Београд, 2011.;
22. Славица Гутић, Право на приватност у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода, *Страни правни живот*, 2/2010. стр. 335-346;
23. Стјепан Глушчић, Посебне доказне радње, *Полиција и сигурност*, Вол. 21. бр. 3. стр. 555-573.

Остала истраживачка грађа

Правни прописи:

1. Закон о полицији, *Сл. гласник РС*, број 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
2. Закон о казненом поступку Републике Хрватске, *Народне новине* бр. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12-одлука и рјешење УСХР, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19.
3. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.
4. Законик о кривичном поступку, *Сл. лист ЦГ*, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 – одлука УС, 35/2015, 58/2015 – др закон и 28/2018 – одлука УС.
5. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.
6. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, *Службени лист СФРЈ-међународни уговори*, бр. 14/90.
7. Законик о кривичном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019.

Електронски извори:

1. Предмет Башић против Хрватске, представка бр. 22251/13 преузето са <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Ba%20C5%A1i%20C4%87%20presuda.pdf> Дана 08.11.2020.
2. Члан 8 ЕКЉП. Преузето са https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf Дана 03.11.2020.
3. Устав СФРЈ. Преузето са [https://sr.wikisource.org/sr-el/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)#%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_{III}-%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%95,%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%D0%98%D0%94%D0%A3%D0%96%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9A](https://sr.wikisource.org/sr-el/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974)#%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_{III}-%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%95,%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%D0%98%D0%94%D0%A3%D0%96%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%9A)

[%D0%90 %D0%98 %D0%93%D0%A0%D0%90%D0%82%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%9D%D0%90](#) Дана 07.11.2020.

4. Универзална декларација о људским правима. Преузето са <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima-1948.pdf> дана 17.11.2020.
5. SKY ЕСС. Чланак преузет са www.skyecc.store Дана 19.11.2020.
6. Чланак преузет са www.naukaitehnologija.com Дана 19.11.2020.
7. Бејатовић, С., Шкулић, М., Илић, Г.: Приручник за примену законика о кривичном поступку, преузето са <https://www.uts.org.rs/images/prirucnik.zkp.novi.pdf> дана 18.02.2020. стр. 133.

САЖЕТАК

Овај мастер рад имао је за циљ истицање важности посебне доказне радње тајног надзора комуникација у борби против најтежих облика криминала. Анализа међународних и домаћих докумената, као и упоредноправни приказ, омогућили су увид у то колико се у читавој међународној заједници ова специјална истражна метода сматра битном. Такође, веома битан аспект ове посебне доказне радње јесте задирање у право на приватност приликом њеног извршавања и са тим у вези су анализирани ставови Европског суда за људска права у посебном одељку рада.

У раду су коришћени пре свега законици о кривичним поступцима, али и мноштво стручне литературе разних аутора, као што су Александар Бошковић, Тања Кесић, Милан Шкулић, Божидар Бановић, Дарко Маринковић, Дарко Скакавац, Татјана Скакавац, Дарко Симовић и многи други.

Кључне речи: посебне доказне радње, тајни надзор комуникација, право на приватност.

ABSTRACT

SECRET SURVEILLANCE OF COMMUNICATIONS

This paper aimed to emphasize the importance of a special evidentiary action of secret surveillance of communications in the fight against the most serious forms of crime. The analysis of international and domestic documents, as well as a comparative legal review, provided insight into the importance of this special investigative method in the entire international community. Also, a very important aspect of this special evidentiary action is the encroachment on the right to privacy during its execution, and in this connection the positions of the European Court of Human Rights are analyzed in a special section of this paper.

The paper primarily uses criminal procedure codes, but also a lot of professional literature by various authors, such as Aleksandar Bošković, Tanja Kesić, Milan Škulić, Božidar Banović, Darko Marinković, Darko Skakavac, Tatjana Skakavac, Darko Simović and many others.

Keywords: special evidentiary actions, secret surveillance of communications, right to privacy.

БИОГРАФИЈА

Симовић Милица је рођена 21.06.1995. године у Краљеву. Основну школу “Драган Ђоковић-Уча” је завршила у селу Лађевци, са одличним успехом. У Краљеву је завршила средњу Економско трговинску школу, смер - службеник осигурања, са одличним успехом. Након завршетка средњег образовања, 2014. године је уписала основне академске студије криминалистике на Криминалистичко-полицијској академији у Београду.

Током школовања на Криминалистичко-полицијском унуверзитету била је члан и учесник разних секција и студентских конференција, како на националном, тако и на међународном нивоу, Основне студије криминалистике је завршила у октобру 2018. године, са просечном оценом 8,23. Исте године у октобру, уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу – смер унутрашњих послова.

У мају 2019. године засновала је радни однос у Полицијској управи за град Београд, Полицијска станица Вождовац. У међувремену завршила је обуку за насиље у породици на Криминалистичко-полицијском унуверзитету.

Познаје рад на рачунару и говори енглески језик у основном облику.